

Resumé

Hanna Niemi & Ulla Siirto: Från nödkvartering till klockringning för Aleppo

Asylarbetet i församlingarna

Den dagen då de kom till mottagningscentralen plockade jag de sista blåbären och några lingon hade också slunkit med. Jag gav dem ett blåbär och ett lingon, tittade dem i ögonen och sa välkommen!

frivillig, landsortsförsamling, Kuopio stift, S22

Under hösten 2015 ökade antalet asylsökande plötsligt och mottagningscentraler och nödkvarteringsenheter grundades på olika håll i landet. I denna situation aktiverade sig församlingarna i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland för asylsökande på ett sätt som aldrig förekommit tidigare. 36 församlingar tog ansvar för att arrangera nödkvartering och tillfälliga mottagningscentraler. Såväl de anställda som frivilliga var aktivt med också i verksamhet som upprätthölls av andra aktörer och i den fria medborgarverksamheten.

Kyrkans forskningscentral finansierade ett forskningsprojekt under namnet "Seurakunnat turvapaikkatoimijoina" (församlingarna som asylaktörer) som genomfördes under 2016. Lektorerna Hanna Niemi och Ulla Siirto från Diak koordinerade och ledde projektet. I projektet medverkade också nästa 50 Diak-studerande på olika håll i landet. De studerande gjorde lärdomsprov och inlärningsuppgifter över temat för olika studieperioder och för sin församlingspraktik. För undersökningen intervjuades totalt 124 anställda och frivilliga från 54 församlingar. Dessutom intervjuades representanter för 10 kyrkliga samfälligheter. Materialet omfattade sammanlagt 1 092 transkriberade sidor. Utöver intervjuerna sändes en kompletterande enkät per e-post till alla personer som fanns på Kyrkostyrelsens invandrarkoordinatorers sändlista för mångkulturellt arbete. Svar kom in från nästan hundra anställda och frivilliga. Av svaren framgick att drygt 70 procent (N=96) av dessa församlingar inte hade haft någon mottagningscentral eller nödkvartering inom sitt område före hösten 2015. Detta innebär att väldigt många församlingar stod inför något helt nytt.

De församlingar som valdes ut för intervjuer gallrades i första hand fram utifrån de uppgifter som samlats in för kyrkans fyraårsberättelse. Ur enkätmaterialet valdes sådana församlingar som uppgav att de arbetade med asylsökande på minst två av följande sätt: nödkvartering, varudonationer eller namngiven ansvarsperson i församlingen. Alla församlingar som uppgivit alla tre sätt (21 församlingar) togs med i intervjun. Från de församlingar som uppgivit ett färre antal sätt valdes intervjupersoner från fall till fall. Däremot gjordes inga intervjuer i församlingar som uppgav att de inte utför något asylarbete.

Materialet analyserades med hjälp av en innehållsanalys så att materialet fördes samman under större teman. För enkäten användes direkt fördelning och korstabellering.

Resultatet av undersökningen

Hur kom församlingarnas asylarbete i gång?

Ofta var det kyrkoherden som utsåg eller bad någon eller några anställda ta sig an asylarbetet. I vissa intervjuer beskriver deltagarna att kyrkoherden uppmanade alla anställda att delta i asylarbetet, men i praktiken deltog endast de som var särskilt intresserade medan de övriga skötte församlingens sedvanliga verksamhet. Många kom med i arbetet av eget intresse utan att chefen bad om det, men informerade därefter kyrkoherden och fick på så sätt välsignelse för sitt arbete. Intresset verkar ha koncentrerats på olika sätt: i vissa församlingar deltog många anställda, i andra endast ett fåtal. Även trycket från offentligheten fick människor att engagera sig. Till exempel frågade Kyrkostyrelsen upp om församlingarna deltar i asylarbetet. Ingalunda alla församlingar deltog utan dämpade ibland de andras iver, och det fanns inte heller alltid resurser för arbetet.

Utgående från intervjumaterialet fanns det i församlingarna generellt sett tre olika förhållningsätt till arbetet bland asylsökande:

- Församlingar som kom igång långsamt
- Dynamiska församlingar
- Evangeliserade församlingar

Församlingar som kom igång långsamt

Vi funderade också på om vi borde sätta igång med något. Men så bestämde vi ändå att vi inte ska förhå oss utan följa med situationen och hålla öronen öppna.

anställd, stadsförsamling, Uleåborgs stift, S 16

De anställda hänvisade också ofta till brådska, bristande resurser och problem med arbetsfördelningen och uteblev därför från asylverksamheten. Många anställda som aktivt deltog i verksamheten upplevde också att de ensamma var tvungna att bära en stor del av församlingens andel. De hade orkat bättre om arbetet hade fördelats jämnare och haft en tydligare ledning. De efterlyste ledningens ansvar och hoppades att man när asylarbetet upphört eller situationen lugnat sig kunde föra en responsdiskussion om vad som borde ha gjorts annorlunda och hur arbetet framöver kan ordnas på ett nytt sätt så att de föränderliga behoven beaktas.

Församlingarna hade också olika erfarenheter av hur arbetet lyckades. På vissa orter var det svårt att få med de asylsökande i församlingens verksamhet oavsett om det gällde att integrera dem i den tidigare verksamhet eller skapa ny verksamhet för dem. Informationen nådde heller inte alltid ut till församlingsmedlemmarna och de asylsökande.

Dynamiska församlingar

Det här var en sådan där, liksom ganska positiv grej som förbättrade atmosfären. Och våra förtroendevalda gav också starkt stöd, redan från början. Lite så där som kyrkoherden kontaktade biskopen och frågade om vi får stöd därifrån, så kontaktade vi kyrkorådet och fullmäktige och berättade att vi tänkte sätta igång med det här och att visst står de väl bakom det. Och från deras sida, alltså kyrkofullmäktiges ordförande var personligen där och tog emot bussarna.

anställd, landsortsförsamling, Åbo ärkestift, S28

De dynamiska och aktiva församlingarnas asylverksamhet kännetecknades av vissa gemensamma drag: kyrkoherden var aktiv och förtroendeorganen stödde arbetet så att verksamheten kom i gång snabbt, flera församlingsanställda hade motivation och entusiasm för arbetet och man reagerade snabbt och kontaktade andra myndigheter.

Det ökade samarbetet mellan olika aktörer beskrevs som en anda av "tillsammans är vi mer". Man nämnde också att de evenemang som man genomförde tillsammans hade vidgat världsbilden såväl för de anställda som deltog som för församlingsmedlemmarna och frivilligarbetarna. Detta vittnar om en betydande känsla och upplevelse av samarbete. Man ansåg också att samarbetet gav upphov till ömsesidigt förtroende så att det framöver är lättare att ta kontakt. Erfarenheten av att reagera snabbt i en samhälleligt viktig situation tillsammans med andra har gett värdefull ny kunskap. En del av dem som intervjuades hoppas i fortsättningen på mer och djupare samarbete mellan olika aktörer. Samarbetet påverkade också omgivningens attityder mot de asylsökande: de som deltog i verksamheten fick i och med det samtidigt fungera som förespråkare för de asylsökande och deras angelägenheter och påverkade därigenom den allmänna opinionen. Bäst har man kunnat påverka attityderna genom att informera, bekanta sig med varandra och mötas. Församlingarna kan stå i nyckelposition som arenor för detta. Att lyssna på församlingsmedlemmarnas och ortsinvånarnas rädslor upplevdes också som en viktig del av arbetet med asylsökande.

I dynamiska församlingar fann man kreativa lösningar i asylarbetet. Integreringen av det ordinarie arbetet och asylarbetet gick emellertid i bägge riktningarna. En del av församlingarna knöt nämligen sin ordinarie verksamhet till asylarbetet. Konfirmandundervisningens hjälpledarutbildning kunde till exempel inkludera arbete med asylsökande.

De församlingar som raskt tog itu med asylarbetet kunde också rekrytera frivilliga främst via sociala medier. Det hörde till arbetets karaktär att man samtidigt som man snabbt började samla in materiell hjälp också hälsade de asylsökande välkomna. Ett varmt mottagande och möten mellan människor var kännetecknande och naturligt för dessa församlingar.

Frivilligarbetarna motiverades i arbetet av balansen mellan att ge och att få. Största delen av de frivilliga upplevde det som viktigt att hjälpa i den mån de kunde. En gemensam upplevelse var välsignelsen av att få. De asylsökande blev vänner eller till och med nästan släktingar. I vissa

församlingar fick också de asylsökande agera som frivilliga vid sidan av ortsborna (t.ex. i gudstjänstgrupper). Frivilliguppgiften och samarbetet förbättrade förmågan att leva tillsammans och berikade livet.

De asylsökande var allmänt taget också själva ivriga att vara aktiva. De tillfälliga mottagningscentralerna hade arbetsplikt men inte heller på centralerna för nödinkvartering ville man komma endast till "dukat bord" utan många ville hjälpa till. De var med och tillredde och serverade mat, städade och sorterade kläder. De asylsökande deltog i olika slags arbetsprojekt eller talkon: när nödinkvarteringen upphörde i en församling målade de asylsökande lägergårdens väggar, i en annan församling kom de senare till en städdag som ordnades i området. En del asylsökande hade fått jobb eller arbetspraktik i kyrkan, till exempel som kyrkvaktmästare eller inom matserveringen. I vissa församlingar ordnades verksamhet där de asylsökande har kunnat använda sitt kunnande.

Man närmade sig de asylsökande främst i avsikt att hjälpa. Både församlingsanställda och frivilliga sade sig delta för att de ville hjälpa. Konkret hjälp är det språk som alla förstår redan från början. I diskussionerna motiverades hjälpen bland annat med den egna livserfarenheten och livssituationen, den kristna kärleken till nästan, intresse för andra kulturer och religioner samt överlag oro för och omsorg om de asylsökandes liv.

När ens förhållningssätt bygger på respekt för andra trugar man inte på dem sin egen religion. Snarare är man redo att diskutera när frågor kommer upp och vara genuin och ärlig som kristen. Till förtroende och vänskap hör att man är intresserad av den andras tro och berättar om sin egen. Någon av dem som intervjuades satte ord på detta genom att säga att det bästa evangeliet är att gå vid en människas sida. Det sätt på vilket de asylsökande tas emot och hur man bryr sig om dem vittnar om den kristna tron.

Evangeliserade församlingar

Två personer kom, de hade ett hot hängande över sig, att de mycket snart kanske måste lämna Finland. De tog uttryckligen kontakt med mig och vi träffades på pastorskansliet, de bad att jag skulle hjälpa dem, sådan var situationen. Så tog jag helt enkelt fram en Bibel på deras språk och beskrev – eftersom jag kunde tala på engelska med dem var det möjligt – den hjälp som den kristna tron kan erbjuda dem...

anställd, stadsförsamling, Tammerfors stift, S 10

Endast en mycket liten del av de intervjuade församlingarna framhöll behovet av att evangelisera. Det som var kännetecknande för alla dessa församlingar var att det var en liten grupp som deltog i asylarbetet, att evangelisationen framstod som viktig på bekostnad av konkret hjälp och att det var svårt att samarbeta med mottagningscentralerna, men också internt inom församlingen. I vissa intervjuer framkom också en idealisering av frikyrkor som modigare spred evangeliet.

De asylsökande i församlingens andliga verksamhet

Av dem som besvarade enkäten berättade 75 procent (N=58) att de asylsökande hade deltagit i gudstjänster i Evangelisk-lutherska kyrkan i Finland. Deltagandet i gudstjänster verkar vara likadant både i stads- och landsortsförsamlingar i olika stift.

Av både enkäten och intervjuerna framgick att de asylsökande deltog flitigast i gudstjänsterna strax efter sin ankomst till Finland. Den stora iveren att delta är en följd av att församlingarna aktivt ordnat och bjudit in asylsökande till gemenskapskvällar och gett personlig inbjudan att komma till kyrkan. När tiden gick minskade iveren att delta i gudstjänsterna något.

Arbetet med familjer var en viktig arbetsform bland de asylsökande. Knappt hälften (48,1 %) av dem som besvarade enkäten uppgav att de asylsökande har deltagit i utflykter som riktats till familjer. Utfärdsmålet var oftast församlingens lägergård.

Av de anställda som besvarade enkäten bedömde en dryg tredjedel att de asylsökande deltagit i undervisning i den kristna tron som påminner om konfirmandundervisningen. I många församlingar ordnades också olika bibelcirklar och Alfakurser, ABC-kurser i bibelkunskap eller en förenklad form av konfirmandundervisning för dem som var intresserade av den kristna tron.

Men intresset är verkligen jättestort, de vill veta vem de är hos, eller liksom vad kyrkan för nånting, och det diskuteras nog mycket; på sätt och vis är det så, enligt responsen, att de känner att de blivit mötta... det märks kanske på det viset, de som går i konfirmandundervisning fast de inte fått något slutgiltigt beslut och de vet att det inte påverkar deras beslutsprocess. Man kan inte heller hindra vissa saker från att hända.

anställd, landsortsförsamling, Åbo ärkestift, S28

Unga asylsökande bjöds in till församlingens verksamhet i relativt liten utsträckning. Detta motiverades bland annat med religiöst barnskydd. I några intervjuer kom det också fram att finländska ungdomar är ovilliga att bekanta sig och bli vän med de asylsökande. De unga behöver stöd från vuxna för att kunna mötas och bekanta sig med varandra.

Församlingarnas styrkor och utmaningar

Församlingarna stod inför en ny och överraskande uppgift när de skulle arrangera nödinkvartering och tillfälliga mottagningscentraler. Man satte igång med en sällan skådad iver. Församlingarnas anställda är bra på att ordna läger och har en förmåga att möta människor, vilket hjälpte dem att organisera nödinkvartering. Många av kyrkans anställda har dessutom god kännedom om gruppdynamik samt utbildning i krisarbete och psykosocialt stöd, vilket var styrkor i arbetet på mottagningscentralerna. Också samarbetspartnerna var medvetna om detta.

Koncentrera er på, hur ska jag uttrycka det, på samhörighet och på att bygga upp relationer och hitta vänner och familjer (FRK:s råd till församlingen)

anställd, stadsförsamling, Borgå stift, S34

Enligt enkäten verkade samarbetet ha förbättrats mellan olika anställda och arbetsformer i församlingen. Det var intressant att notera att samarbetet inom församlingen ökade i församlingar

med under 4 000 invånare och i synnerhet i församlingar med över 24 000 invånare. I dessa församlingar ansåg över 60 procent av dem som svarat att samarbetet hade förbättrats jämfört med tiden före asylarbetet.

Ser man på de stora städerna hade samarbetet förbättrats framför allt i S:t Michels (80 %), Uleåborgs (66,7 %), Åbo (60,8 %) och Esbo stift (58,9 %). Endast i Kuopio stift ansåg över hälften (57,2 %, N=4) av de svarande att samarbetet knappast alls hade förbättrats mellan församlingens olika arbetsformer i och med asylarbetet.

I många intervjuer kom det fram att samarbetet mellan församlingarnas olika arbetsområden hade ökat i och med asylarbetet. I intervjuerna framträdde särskilt att samarbetet mellan missionsarbetet och invandrararbetet hade ökat och förstärkts. Man ansåg att arbetsformerna kommit närmare varandra dels för att man hade arbetat tillsammans, dels för att arbetsformerna gått samman. De asylsökandes ankomst gav också upphov till nytt samarbete mellan olika kristna kyrkor.

Människor måste komma hit långt ifrån för att vi ska börja närma oss varandra.
anställd, stadsförsamling, Lappo stift, S18

Samtidigt upplevdes det som förbryllande att vissa präster som svarade för missionsarbetet i sin egen församling var antingen försiktiga eller helt ovilliga att möta asylsökande i sitt arbete.

Församlingsmedlemmarna är en av församlingarnas stora resurser; att de kallades in som frivilliga och delaktiga var av stor betydelse i asylarbetet. Med tanke på smidigheten och volymen i församlingarnas asylarbete har det varit av största vikt att kartlägga församlingsmedlemmarnas kunskaper och modigt bjuda in dem. De frivilligas mångsidiga kunskaper var till stor nytta när verksamheten och den tidiga integrationen organiserades. Till exempel skötte undervisningen i finska och många hobbygrupper till stor del av frivilliga.

Det var nödvändigt att lära upp frivilliga och handleda dem i arbetet samtidigt som asylarbetet redan pågick. Arbetet var slitsamt och en del av de frivilliga slutade. Många församlingar kom också ihåg att tacka sina frivilliga efter att det intensiva skedet var över. Frivilligarbetarna motiverades i arbetet av balansen mellan att ge och att få. Majoriteten av de frivilliga upplevde det som viktigt att hjälpa enligt sina egna möjligheter men nämnde också ofta att de själv fick mycket ut av att arbeta som frivillig.

Församlingarnas inkvarteringsverksamhet skapade en gemenskap som involverade alla som deltog. Behovet av ömsesidighet kom till uttryck i de asylsökandes vilja att tacka de församlingar som arrangerat inkvartering genom att tillreda en gemensam tacksägelsemåltid.

I vissa församlingar fick också de asylsökande agera som frivilliga vid sidan av ortsborna. Frivilliguppgiften och samarbetet förbättrade förmågan att leva tillsammans och berikar livet. Det finns också tecken på att de asylsökande som bott i församlingarnas nödinkvartering var bättre på att lära sig språket och integreras i landet än andra.

Tydliga utmaningar för såväl församlingarna som de anställda är däremot att lära känna asylprocessen och de asylsökandes kultur, bristen på färdiga modeller och de snabbt föränderliga situationerna. Att lära sig kulturell sensitivitet är också något som bör uppmärksammas i arbetet med människor som kommer från olika kulturer. De nyanlända kan inte ännu tolka det de upplever utifrån den nya kontexten utan använder sin egen kultur som referensram. Man kan

också hoppas att finländarna kunde bli modigare att tala olika språk och knyta vänskapsband med människor utifrån.

Med sikte på framtiden

Församlingarna kom snabbt igång med att starta nödinkvartering eller tillfälliga mottagningscentraler. Integrationen tog genast god fart där församlingarna stod för nödinkvarteringen. För framtida behov är det viktigt att arbetet har en tydlig organisation och ledning. Om frivilliga engageras genom att man kallar in dem för specifika uppgifter kunde man få rätta människor till rätta uppgifter.

Församlingarnas styrkor var att de var pålitliga och mångsidiga och bra på att ordna olika insamlingar. Särskilt duktiga är församlingarna på att hjälpa långt borta via missionsarbete och internationell diakoni. De asylsökande förde med sig en ny typ av hjälpbehov alldeles i närheten av många församlingar. Detta krävde ett nytt sätt att tänka och agera. Framöver är det bra att fästa uppmärksamhet vid det språk och de ord (t.ex. främling) som används i församlingarna och i det kyrkliga språket, och fundera kring hur de förhindrar eller främjar kontakten mellan de nyanlända och infödda finländare. Är församlingarna och församlingsmedlemmarna redo att bygga upp gemenskap och ett gemensamt liv? Är de redo för modigt och kreativt engagemang?

Församlingarnas anställda och frivilliga är gästfria och har god förmåga att möta människor. Hur kan denna gästfrihet och förmågan att möta andra omvandlas till förmåga att leva tillsammans, så att man modigt tar upp också svåra frågor till diskussion och vill bekanta sig och bli vän med olika slags människor och därmed främja integrationen av de asylsökande?

”Jag kommer till kyrkan när du bjuder in mig!” hade en asylsökande sagt till en av dem som intervjuades. Ambitionen är att få de asylsökande med i församlingens basverksamhet, som frivilliga och delaktiga. En del av de asylsökande vill omvända sig till kristendomen. Då måste man också fundera på hur man hittar faddrar och församlingskontakter för dem.

Vissa församlingar hade bildat arbetsgrupper för kyrkoasyl ”för säkerhets skull”, i andra fungerade kyrkoasylgrupperna redan bra. Större församlingar som redan hade erbjudit kyrkoasyl hade satsat på kyrkoasyl genom att anställa en särskild person för detta. De kyrkliga medierna har också lyft fram kyrkoasylfrågan, trots att kyrkoasylteamet har arbetat i tysthet i många församlingar.

Det är också bra att tänka på att göra det möjligt att återvända hem på ett etiskt sätt. En människa som har behandlats väl kommer ihåg denna godhet också efter sin omvändelse. En människa som har stött på fördomar och kanske rentav rasism blir däremot lätt bitter. Det är också bra att hålla i minnet att det finns givare och mottagare på bägge sidor. Finländarna har lärt sig mycket som gör livet rikare av dem som flytt hit.

Klockorna har klämtat för Aleppo och bostadslösa har inkvarterats efter fasen med nödinkvartering. I församlingarna känner man nu allt större oro för dem som fått ett negativt asylbeslut som står fast också efter att beslutet överklagats. Dessa människor är papperslösa och saknar därmed rättsskydd. Huvudansvaret för de papperslösa faller på kommunerna och städerna. Men även i församlingarna möter man allt flera papperslösa. Hur ska man bemöta dem? Vart ska man hänvisa dem? I många församlingar och samfälligheter agerar man för närvarande kraftigt till förmån för de papperslösa. Hur ska vi fortsätta med vårt arbete som börjat så bra?